

การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้
กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5

THE DEVELOPMENT OF AN ENHANCEMENT PROGRAM ON PROSOCIAL BEHAVIORS
USING OBSERVATIONAL LEARNING PROCESSES FOR FIFTH GRADE STUDENTS

นางสาวสุชาดา พันธุ์รัตน์ *

Suchada Phanrat

ผศ.ดร.วรรณิ เจตจำนงนุช **

Asst. Prof. Wannee Jetchamnongnuch, Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต 2) เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 3) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระหว่างก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนวัดไผ่ตัน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตจำนวน 25 คน และกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติจำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ การทดสอบค่าที่ (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = .017$) 2) ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: Suchada.Pha@student.Chula.ac.th

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: Wannee.J@Chula.ac.th

ISSN1905-4491

Abstract

The purposes of this research were: 1) to develop the enhancement program on pro-social behaviors using observational learning processes for fifth grade students; 2) to study the effects of an enhancement program on pro-social behaviors using observational learning processes for fifth grade students; and 3) to compare the mean of pro-social average scores between an experimental group and a control group. The participants comprised 50 fifth grade students from Watphaiton School who were enrolled in the 2016 academic year. The participants were allocated to two groups: an experimental group which received the enhancement program on pro-social behaviors using observational learning processes, and a control group. The research instrumentals were a pro-social behaviors questionnaire and the enhancement program on pro-social behaviors using observational learning processes. Data were analyzed by t-test.

The results were as follows: 1) After receiving the program, the experimental group students in the stage of post-test had higher pro-social behaviors test average scores than the control group at a .05 level of significance; and 2) Pro-social behaviors test average scores of the experimental group in the stages of pre-test, post-test and Follow-up test were not significantly different.

คำสำคัญ: พฤติกรรมเอื้อสังคม / กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต

KEYWORDS: PROSOCIAL / OBSERVATIONAL LEARNING PROCESSES

บทนำ

ในสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้น นอกเหนือจากการสอนเนื้อหาวิชาความรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้และสติปัญญาแล้ว ควรที่จะส่งเสริมพฤติกรรมที่สามารถทำให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขด้วย ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

พฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial Behavior) เป็นคุณลักษณะและพฤติกรรมหนึ่ง ที่ควรส่งเสริมและพัฒนาให้กับเด็กและเยาวชน เนื่องจากในสังคมหากมีผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือแล้วมีผู้ที่ยินดีและเต็มใจให้ความช่วยเหลือ หยิบยื่นความน้ำใจให้แก่กัน การช่วยคนถือของที่หนัก การชวยเหลือบุคคลที่มีความบกพร่องทางการมองเห็นข้ามถนนหรือขึ้นรถโดยสารประจำทาง การมอบความช่วยเหลือเล็กน้อยนี้ให้แก่กันย่อมดีกว่า และทำให้สังคมน่าอยู่มากขึ้นกว่าการเพิกเฉยต่อความต้องการการช่วยเหลือ และอาจยังสามารถช่วยลดความขัดแย้งที่มีในสังคมปัจจุบันด้วย และการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทั้งวิถีชีวิตและค่านิยมที่มุ่งไปสู่ระบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากกว่าตัวบุคคลหรือจิตใจ คนในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ของตนเองมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

การเอื้อเพื่อแบ่งปันถ้อยทีถ้อยอาศัย การช่วยเหลือซึ่งกันและกันลดน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่รุนแรงขึ้นในสังคมไทย สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อเด็กวัยเรียน ทั้งการดำเนินชีวิต ท่ามกลางกระแสเทคโนโลยี ตลอดจนการเผชิญสิ่งยั่วยุ หรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่างๆ รอบตัว ก่อให้เกิด ปัญหาเด็กและเยาวชนที่มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตในระดับต่ำหรือขาดภูมิคุ้มกัน ทางสังคม ทำให้เมื่อพ้นวัยการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหา เรื่องการปรับตัว และการดำเนินชีวิตในสังคม (สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

พฤติกรรมเอื้อสังคม (Bar-Tal, 1976) เป็นพฤติกรรมทางสังคมด้านบวกพฤติกรรมหนึ่ง ที่มีผู้ให้ความสนใจในการพยายามที่จะศึกษาและเข้าใจธรรมชาติของการเกิดพฤติกรรมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่ง ความสนใจและการศึกษานั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งหรือ ณ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เท่านั้น แนวคิดและมุมมองที่หลากหลายในการศึกษาเพื่อความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมนั้น มี รากฐานในการการศึกษามาจากงานเขียนทางศาสนาและความคิดของนักปรัชญาที่สำคัญ ทำให้การนิยาม ความหมายที่แท้จริงและชัดเจนในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมเป็นไปได้ยาก (Dovidio, Piliavin, Schroeder, & Penner, 2006) ดังนั้นในแต่ละงานวิจัยจึงมีการให้คำจำกัดความและจำแนกประเภทของ พฤติกรรมเอื้อสังคมที่ค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง เช่น การใช้แนวโน้มในการเกิด พฤติกรรมในการจำแนกประเภทพฤติกรรมเอื้อสังคมออกเป็น สภาวะอารมณ์ การเห็นใจผู้อื่น ความเป็น สาธารณะ และการยอมทำตาม (Carlo & Randall, 2002) หรือแบ่งจากลักษณะของพฤติกรรมออกเป็น พฤติกรรมทางการพูด เช่น การปลอบโยน การให้กำลังใจ และพฤติกรรมทางกาย เช่น การช่วยเหลือ การ แบ่งปัน (Padilla-Walker, Coyne, Fraser, & Stockdale, 2013; Eisenberg, Fabes, & Spinard, 2006) งานวิจัยจำนวนหนึ่งที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคม พบว่าเด็กที่มีอาการซึมเศร้าระดับสูงขึ้น มีระดับ พฤติกรรมเอื้อสังคมลดลง (Johnson, 2012) นอกจากนี้พฤติกรรมเอื้อสังคมยังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการ รับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตนเอง (Academic Self-Efficacy) และพฤติกรรมด้านวิชาการ (Academic Behavior) (Bandura, 2001; Bierhoff, 2002) งานวิจัยที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของพฤติกรรมเอื้อสังคมต่อตัวแปรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาที่สำคัญหลายตัวแปร จึงเป็นที่น่าสนใจ ในการทำการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมนี้นี้ เพื่อนำไปสู่การส่งผลที่ดีจากความสัมพันธ์ทางบวก ระหว่างพฤติกรรมเอื้อสังคม และตัวแปรทางการศึกษา เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสัมพันธ์กับเพื่อน ร่วมชั้นเรียน และการรับรู้ความสามารถด้านวิชาการของตนเอง เป็นต้น

ในส่วนของการพัฒนาหรือส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมนั้น งานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมเอื้อสังคม ในช่วงปี 1960s และ 1970s ได้กล่าวถึงการพัฒนาและการเรียนรู้พฤติกรรมเอื้อสังคมว่า มีวิธีการพัฒนาและ เรียนรู้ 2 วิธี ได้แก่ การเรียนรู้จากการเสริมแรง (Reinforcement Learning) และตัวแบบ (Modeling) (Bierhoff, 2002) ซึ่งกระบวนการตัวแบบนั้นเป็นกระบวนการทางสังคมในการส่งผ่านและการพัฒนาทักษะ รูปแบบพฤติกรรมทั้งแบบธรรมดาและแบบซับซ้อน ตัวแบบทางสังคมนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการ เรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของ Bandura เป็นการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

โดยตัวแบบนั้นจะมีลักษณะแตกต่างกันทั้งตัวแบบมีชีวิต เช่น ครู พ่อแม่ ตัวแบบจากโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่ง การพูดหรือการกระทำเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมก็เป็นตัวแบบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมของ Dovidio et al. (2006) ได้อธิบายถึงการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมผ่านการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning) โดยการสังเกตจากตัวแบบหรือผ่านทาง การพูดคุยเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคม โดยมีวิธีการสื่อสารทางการพูด 3 วิธี ได้แก่ การให้คำแนะนำโดยตรง การฟังเทศน์ และการอธิบายของพ่อแม่เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมเอื้อสังคม ซึ่งการพูดเหล่านี้ถือเป็นตัวแบบหนึ่งที่สามารถทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ และมีการศึกษาในการใช้วิธีการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมที่มีความใกล้เคียงกับพฤติกรรมเอื้อสังคม ตัวอย่างเช่นงานวิจัยของ ปวรี กาญจนภี (2552) ที่ทำการศึกษาการพัฒนาความมีน้ำใจโดยใช้การเรียนรู้จากตัวแบบมีชีวิตและตัวแบบสัญลักษณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความน่าสนใจของการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมด้วยการใช้วิธีการเรียนรู้จากตัวแบบ

จากวิธีที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้พบว่าการเรียนรู้จากการสังเกตจากตัวแบบ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตนั้นมีแนวคิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social cognitive theory) ของ Bandura โดยกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตนี้ ประกอบด้วย 4 กระบวนการหลัก ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการเลียนแบบ และกระบวนการจูงใจ (Bandura, 1977) ซึ่งมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่สนใจนำแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา การเรียนรู้จากการสังเกตโดยจากตัวแบบไปใช้ใน การส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมทางสังคมต่างๆ ได้แก่ พฤติกรรมรับผิดชอบ พฤติกรรมจริยธรรม พฤติกรรมเอื้อเพื่อ พฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย (กรุณา ศรีแสน, 2546; ประภาพร มั่นเจริญ, 2544; รัตนภรณ์ ผลชา, 2544; วิภาวี วงศ์อินทร์, 2546) และยังมีงานวิจัยต่างประเทศที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการสังเกต ทั้งใช้ตัวแบบที่มีชีวิต และจากการอ่านเรื่องราว (Johnson, 2012; Williamson, Donohue, & Tully, 2013) งานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและความน่าสนใจของการให้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ครูและผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีความใกล้ชิดกับเด็ก และมีความพร้อมที่จะสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบประกอบกับพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมและประเพณี ดังนั้นผู้ปกครองและครูจึงควรมีความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational learning) เป็นต้นว่าคุณลักษณะของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบทั้งพฤติกรรมเอื้อสังคม และพฤติกรรมต่อต้านสังคม รวมทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมต่างๆ ทศนคติเหล่านี้จะช่วยให้ทั้งครูและผู้ปกครองเป็นตัวแบบที่ดีและสามารถช่วยให้เด็กมีความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับของสังคม (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2554)

งานวิจัยที่ศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพฤติกรรมเอื้อสังคม ว่าเป็นพฤติกรรมทางสังคม และเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ควรส่งเสริมเพื่อใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันมีงานวิจัยทางจิตวิทยา

การศึกษาจำนวนหนึ่ง ที่ให้ความสนใจและทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตและพฤติกรรมเอื้อสังคม โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเอื้อสังคมกับตัวแปรทางการศึกษาต่าง ๆ เช่น การเรียนในห้องเรียน ผลการเรียนที่ดี การรับรู้ความสามารถของตนเอง และสุขภาวะทางจิตของเด็ก ซึ่งงานวิจัยที่ศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพฤติกรรมเอื้อสังคมว่ามีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ทางบวกมากมาย แต่มีเพียงไม่กี่งานวิจัยเท่านั้นที่ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคม (McMahon, Wernsman, & Parnes, 2006) งานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่ทำการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการแสดงออกให้เหมือนกับวัยผู้ใหญ่ (Kohlberg, 1976) จึงเหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม ในการสร้างและส่งเสริมพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้เป็นบุคคลที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรมตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต
2. เพื่อศึกษาผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตในนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5
3. เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ระหว่างก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล

สมมติฐานการวิจัย

1. หลังการทดลอง กลุ่มที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต จะมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. หลังการทดลอง กลุ่มที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต จะมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ในระยะติดตามผล กลุ่มที่ได้เข้าร่วมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต จะมีคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่าหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. ในระยะติดตามผล กลุ่มที่ได้เข้าร่วมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต จะมีคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental designs) แบบมีสองกลุ่มคือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีการวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล

ประชากร

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีโรงเรียนในสังกัดทั้งหมด 438 โรงเรียน เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 36,633 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559 โรงเรียนไผ่ตัน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน ได้จากการสุ่ม 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสุ่มโดยแบ่งโรงเรียนตามกลุ่มเขตโซนในกรุงเทพมหานคร การสุ่มจากสำนักงานเขต และการสุ่มจากห้องเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) แบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 2) โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต

โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต เป็นแผนกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นโดยมีโครงสร้างในกระบวนการการเรียนรู้จากการสังเกต 4 ขั้นตอน ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการเลียนแบบ และกระบวนการภูมิใจ และส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การบริจาค การร่วมมือ มีแผนกิจกรรมทั้งหมด 10 กิจกรรม ใช้ระยะเวลากิจกรรมละ 50 นาที

แบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม

แบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม เป็นแบบวัดประเภทสถานการณ์ แต่ละข้อมีตัวเลือก 5 ข้อในการเลือกตอบ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแนวคิดและเกณฑ์การวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมของ Carlo et al., 1992 ลักษณะแบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม (อ้างอิงใน Eisenberg, Zhou, & Koller, 2001) มีจำนวนทั้งหมด 30 ข้อ ใช้เวลาในการทำ 45 นาที โดยใช้ประเภทพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ซึ่งได้แบ่ง 4 ประเภท ได้แก่ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน การบริจาค และการร่วมมือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการทดลอง

ทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest) ก่อนการทดลอง ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม

ระยะที่ 2 ระยะทดลองและหลังการทดลอง กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ส่วนกลุ่มควบคุมมีเรียนตามปกติ เมื่อดำเนินโปรแกรมครบทั้ง 10 กิจกรรมแล้วให้นักเรียนทั้งสองกลุ่มทำแบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม

ระยะที่ 3 ระยะติดตามผล

หลังเสร็จสิ้นการทดลอง 1 สัปดาห์ ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดทำแบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต สามารถสรุปข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบค่าที ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล สรุปผลดังแสดงในตารางที่ 1

ตาราง 1

ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม		สถิติทดสอบ
	M	SD	M	SD	
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคม ระยะหลังการทดลอง	104.32	16.96	92.68	20.62	.017
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคม ระยะติดตามผล	101.44	19.24	101.88	19.80	.468

จากตาราง 1 พบว่าคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองในระยะหลังการทดลอง สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในระยะติดตามผลไม่พบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเอื้อสังคมในทั้งสองกลุ่ม

2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง และในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล

ตาราง 2

ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง		สถิติทดสอบ
	M	SD	
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะก่อนการทดลอง	104.28	15.71	.495
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะหลังการทดลอง	104.32	16.96	
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะหลังการทดลอง	104.32	16.96	.189
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะติดตามผล	101.44	19.24	

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 2 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล เท่ากับ 104.28, 104.32 และ 101.44 ตามลำดับและหลังจากทำการทดสอบด้วยสถิติทดสอบค่าที พบว่า คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองไม่แตกต่างกันในทั้งสามระยะ

3. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มควบคุม ในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลอง และในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล

ตาราง 3

ค่าสถิติ	กลุ่มควบคุม		สถิติทดสอบ
	M	SD	p
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะก่อนการทดลอง	96.96	14.56	.077
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะหลังการทดลอง	92.96	20.62	
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะหลังการทดลอง	92.68	20.62	.001
คะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมระยะติดตามผล	101.88	19.80	

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 3 พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมของกลุ่มควบคุมในระยะก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน แต่ค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะหลังทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนได้เรียนรู้พฤติกรรมเอื้อสังคมผ่านกระบวนการสังเกต ประกอบด้วยกระบวนการหลักทั้ง 4 ได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการเลียนแบบ และกระบวนการตั้งใจ เรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบตัวแบบสัญลักษณ์ ผ่านวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การวิดีโอทัศน์ การตุ๋น ให้นักเรียนได้มีการปฏิบัติพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้จริงจากการแสดงบทบาทสมมติ นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการนำพฤติกรรมทางสังคมที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมมีคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานการวิจัย พบว่าหลังจากได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ทั้งนี้แล้วผลการวิจัยพบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มทดลอง ไม่แตกต่างกันทั้งในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล กล่าวคือในระยะหลังการทดลองสาเหตุที่ทำให้กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั้น เป็นผลมาจากการลดลงของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมของกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมลดลงในระยะหลังการทดลองและเพิ่มขึ้นในระยะติดตามผล ในขณะที่กลุ่มทดลองไม่มีความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมในระยะก่อนการทดลองและหลังการทดลอง แสดงให้เห็นว่าการใช้โปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตในการวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้พฤติกรรมเอื้อสังคมของเด็กมีความคงที่เป็นอย่างน้อย ถึงแม้ว่าจะไม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่มีความคงที่และไม่ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม

ผลการศึกษาครั้งนี้ในการส่งเสริมพฤติกรรมทางเอื้อสังคมโดยกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต แม้ว่าจะไม่มีความแตกต่างระหว่างคะแนนอย่างชัดเจนก็ตาม มีงานวิจัยก่อนหน้านี้หลายชิ้นที่ได้นำกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตมาพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในหลายหลากช่วงวัยตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Groenendijk, Janssen, Rijlaarsdam, & Bergh (2013) ได้ศึกษาผลของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตต่อผลงานและกระบวนการออกแบบของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเกรดเก้าจำนวน 61 คน โดยการทดลองโดยแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งถูกมอบหมายสังเกตและประเมินจากทำงานของเพื่อนจากวิดีโอ ในขณะที่กลุ่มที่สองทำแต่งงานของตนเองที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น พบว่าการสังเกตมีผลต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์มากกว่าการเรียนรู้จากความถนัดของตนเองในกลุ่มที่มีความสามารถสูง และนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มที่สังเกตมีการระดมความคิดและรายงานถึงกระบวนการในการทำมากขึ้นด้วย และงานวิจัยของประภาพร มั่นเจริญ (2544) ที่ทำการศึกษาผลของการใช้กิจกรรมพัฒนาความรู้สึกร่วมและการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อเพื่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อายุ 10 -11 ปี จำนวน 90 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทดลองที่ 1 เป็นกลุ่มกิจกรรมพัฒนาความรู้สึกร่วม กลุ่มทดลองที่ 2 เป็นกลุ่มตัวแบบสัญลักษณ์ และกลุ่มควบคุม หลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมเอื้อเพื่อด้านประเมินพฤติกรรมนักเรียนโดยครูประจำชั้น และด้านอาสาสมัครพัฒนาโรงเรียน สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่ 1 และ 2 มีจำนวนคนที่ทำสิ่งของมาบริจาคจริงมากกว่ากลุ่มควบคุม งานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตในการ

ส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคม แต่จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ไม่มีความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมหลังจากได้รับโปรแกรม สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 ประสิทธิภาพของตัวแบบ ประเด็นที่ 2 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ประเด็นที่ 3 กระบวนการดำเนินการวิจัย และประเด็นที่ 4 ความหลากหลายและลำดับของการนำเสนอตัวแบบ โดยมีรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ประสิทธิภาพของตัวแบบ

ในการนำเสนอตัวแบบ ควรเป็นการนำเสนอตัวแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง และเป็นตัวแบบที่กลุ่มตัวอย่างรู้จักและให้ความสนใจ และเนื่องจากตัวแบบมีชีวิตมีจุดอ่อนตรงที่ไม่สามารถทำนายหรือควบคุมได้อย่างที่ต้องการ ดังนั้นในงานนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นไปที่ตัวแบบสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดการควบคุมที่คงที่กว่า แต่ทั้งนี้แล้วประสิทธิภาพของตัวแบบยังขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกตและลักษณะของตัวแบบ ซึ่งในการเลือกตัวแบบนั้นเป็นการยากที่จะบอกว่าใครหรืออะไรจะเป็นตัวแบบที่เหมาะสม ทั้งนี้ประสิทธิภาพของการนำเสนอตัวแบบในงานวิจัยครั้งนี้อาจมีปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการวิจัยดังนี้

1) ลักษณะของตัวแบบ ซึ่งในการเลือกตัวแบบนั้น ควรเลือกตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกต เพื่อให้ผู้สังเกตมั่นใจได้ว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกนั้นเหมาะสม และสามารถทำพฤติกรรมตามได้เนื่องจากตัวแบบมีลักษณะคล้ายคลึงกับตนเอง หรือตัวแบบควรเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงที่ตัวผู้สังเกตให้ความสนใจ แต่ไม่ควรมีชื่อเสียงมากเกินไป จนไม่น่าจะเป็นจริงสำหรับตัวผู้สังเกต ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างคือ ให้อยู่ในช่วงวัยเดียวกัน และมีตัวแบบที่มีชื่อเสียงร่วมอยู่ในบางกิจกรรมด้วย แต่อาจเพราะตัวแบบที่นำมาใช้นั้น ค่อนข้างห่างไกลจากตัวกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมมากเกินไปทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่าการกระทำที่ตัวแบบกระทำนั้น ไม่น่าจะเป็นจริงสำหรับตนเองได้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรม นอกจากนี้ตัวแบบในชีวิตจริงที่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้พบในชีวิตประจำวัน อาจมีอิทธิพลมากกว่าตัวแบบที่ได้รับในห้องเรียนที่ได้รับโปรแกรม ซึ่งจากผลการทดลองของกลุ่มควบคุมพบว่า มีคะแนนลดลงในระยะหลังการทดลองและเพิ่มขึ้นในระยะติดตามผล อาจมีสาเหตุมาจากกลุ่มควบคุมได้รับการสอนเกี่ยวกับพฤติกรรมเอื้อสังคมต่างๆ จากทางโรงเรียน หรือได้รับตัวแบบที่มีอิทธิพลมากกว่าเป็นแบบอย่างในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พ่อแม่ เพื่อน หรือครู เข้ามาแทรกซ้อนทำให้เกิดการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมวันละ 1 ชั่วโมงและเวลาที่เหลือช่วงอื่นๆ กลุ่มทดลองก็มีโอกาสที่จะได้รับตัวแบบในพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคม จึงอาจส่งผลให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งในส่วนของการเกิดพฤติกรรมต่างๆ นั้น Bandura เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้นไม่คงตัว เนื่องจากสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่สามารถอธิบายผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ได้

2) ลักษณะของผู้สังเกต โดยขึ้นอยู่กับความสามารถในการดำเนินการและเก็บจำข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้สังเกต ความไม่แน่ใจในการแสดงพฤติกรรม ความพร้อมของตัวผู้สังเกตเอง ความวิตกกังวล ถ้าผู้สังเกตมีความวิตกกังวลมากเกินไป จะทำให้รบกวนต่อการสังเกตและการเก็บจำพฤติกรรม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553) ซึ่งในช่วงเวลาการทำวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในคาบวิชาแนะแนวซึ่งเป็นช่วงเวลาเช้า จำนวน 2 ครั้ง นอกจากนั้นเป็นช่วงเวลาในคาบเรียนสุดท้าย ในระหว่างการทำกิจกรรมวิจัยจะเห็นได้ว่า นักเรียนกลุ่มทดลองจะมีความพร้อมเต็มที่ ให้ความร่วมมือและความสนใจในกิจกรรมที่จัดในคาบวิชาแนะแนวมากกว่าการดำเนินกิจกรรมในคาบสุดท้ายอย่างชัดเจน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในการวิจัย ในการหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการทดลองวิจัยในครั้งต่อไป

จากประเด็นอภิปรายผลเกี่ยวกับประสิทธิภาพตัวแบบนั้น จะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพของการนำเสนอตัวแบบในงานวิจัยครั้งนี้มีปัจจัยที่ส่งผลอย่างเห็นได้ชัดชัดเจนคือ ความเหมาะสมและอิทธิพลของตัวแบบ และความพร้อมของตัวผู้สังเกตแล้วแต่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการนำเสนอตัวแบบ ซึ่งในการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการใช้ตัวแบบในการพฤติกรรมทางสังคมในโอกาสต่อไป ควรคำนึงถึงปัจจัยทั้งสองในการเลือกตัวแบบ และช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ ความพร้อมอย่างเต็มที่ของผู้สังเกต เพื่อให้เกิดการดำเนินการวิจัยที่เหมาะสมและได้ผลการดำเนินกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 2 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต

กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบเป็นวิธีการในการเสริมสร้าง พัฒนา หรือปลูกฝังให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จริยธรรมต่างๆ ทั้งความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย ความมีน้ำใจ พฤติกรรมเอื้อเฟื้อ หรือเพื่อส่งเสริมให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ดีขึ้น ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตมาพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคม จากผลงานวิจัยในครั้งนี้พบว่าในกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ไม่มีความแตกต่างของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมหลังจากได้รับโปรแกรม ซึ่งสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อผลการวิจัยนั้น อาจมาจากขั้นตอนการดำเนินการของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ซึ่งได้แก่ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการเลียนแบบ และกระบวนการจูงใจ โดยขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ที่จะส่งผลว่านักเรียนจะนำพฤติกรรมที่เกิดการเรียนรู้ไปใช้หรือแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นหรือไม่ คือ กระบวนการจูงใจ หลังจากทีกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมตั้งใจและเก็บจำลักษณะพฤติกรรมของตัวแบบแล้ว สิ่งที่ควรพิจารณาคือทำอย่างไรจึงจะสามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมแสดงซึ่งพฤติกรรมนั้น และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้ สถานการณ์อื่น จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยอาจให้ความสำคัญในกระบวนการจูงใจไม่มากพอที่จะให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับโปรแกรมนำพฤติกรรมที่เรียนรู้ไปใช้ ซึ่งสามารถอธิบายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจูงใจได้ดังนี้

1) กลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมอาจจะได้รับการเสริมแรงในการกระทำพฤติกรรมไม่มากพอหรือไม่ตรงกับความต้องการ ซึ่งนอกจากจะได้รับการเสริมแรงจากผู้วิจัยแล้ว อาจควรเพิ่มการเสริมแรงตนเอง เช่น เมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วให้มีกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมแสดงออกโดยการพูดชมเชยกับตนเอง หรือยิ้มอย่างมีความสุขหลังจากแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการได้รับการเสริมแรงจากผู้สอน อาจมี

ส่วนช่วยในการเพิ่มการเสริมแรงในการแสดงพฤติกรรมและเพิ่มความเข้มข้นของกระบวนการตั้งใจในการแสดงพฤติกรรม

2) หลังจากขั้นตอนการชักจูง หรือการแสดงบทบาทสมมติ ควรมีการให้ข้อมูลป้อนกลับ อาจจะเป็นการชมเชยและบอกสิ่งที่ควรแก้ไข และให้โอกาสได้แสดงออกอีกครั้งจนสามารถทำได้ดี ซึ่งอาจเป็นอีกวิธีการหนึ่งมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น

จากประเด็นการอภิปรายผลเกี่ยวกับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตนั้น ขั้นตอนที่มีความสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนนำพฤติกรรมที่เรียนรู้ไปแสดงออกหรือใช้ในชีวิตประจำวัน คือ กระบวนการตั้งใจ โดยเราสามารถเพิ่มความเข้มข้นของกระบวนการตั้งใจได้ โดยนอกเหนือจากการได้รับการเสริมแรงจากผู้สอนแล้วนั้น อาจเพิ่มขั้นตอนในการเสริมแรงตนเองของผู้เรียน และในขั้นตอนของการชักจูง หรือการแสดงบทบาทสมมติ ควรมีการป้อนกลับข้อมูลโดยอาจให้คำชมเชยและบอกสิ่งที่ควรแก้ไข แล้วให้โอกาสได้แสดงออกพฤติกรรมอีกครั้งจนสามารถทำได้ดี ซึ่งเป็นอีกวิธีการที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการตั้งใจให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ 3 กระบวนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 ในครั้งนี้ผลการวิจัยพบว่าไม่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมในกลุ่มทดลอง ทั้งสามระยะการทดลอง ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการวิจัยในครั้งนี้ อาจมาจากขั้นตอนในกระบวนการวิจัย โดยผู้วิจัยสามารถสรุปได้สองปัจจัย คือ ระยะเวลาในการดำเนินวิจัย และระยะเวลาดำเนินกิจกรรม

1) ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมจำนวน 10 ครั้งเป็นเวลา 10 วันติดต่อกัน เมื่อกลุ่มตัวอย่างทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมแล้วจดจำและเกิดการเรียนรู้ลักษณะของพฤติกรรม แต่อาจจะยังไม่มีโอกาส หรือช่วงเวลาที่น่าพฤติกรรมที่เรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมครั้งที่ 1 การช่วยเหลือ กลุ่มตัวอย่างทดลองได้รับกิจกรรมเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่นยกของ และวันต่อมากลุ่มตัวอย่างทดลองก็ได้รับการสอนในกิจกรรมที่ 2 การช่วยเหลือผู้ที่มีความพิการ โดยที่อาจจะยังไม่มีโอกาสได้นำพฤติกรรมช่วยเหลือยกของที่เรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อแผ่ขยายพฤติกรรมนี้ไปยังสถานการณ์อื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลการวิจัยในครั้งนี้

2) ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคม ในช่วงชั่วโมงสุดท้ายของการเรียนเป็นส่วนใหญ่ และในระยะเวลาดำเนินกิจกรรม 60 นาทีนั้น ในสภาพการณ์จริงการรอห้องเรียนให้พร้อมหลังจากชั่วโมงเรียนก่อนหน้านี้ อาจทำให้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมจริงไม่ถึง 60 นาที และอาจมีบางวันที่มีกิจกรรมก่อนเลิกเรียนจากทางโรงเรียน ทำให้เกิดการยืดหยุ่นของผู้วิจัยในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปตามแต่ละสภาพการณ์จริงในแต่ละวัน ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อผลการวิจัยในครั้งนี้

ในส่วนของกระบวนการจัดกิจกรรม ปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อผลการวิจัยทั้งระยะเวลาดำเนินการวิจัย และระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยหนึ่งที่อาจส่งผลกระทบต่อผลการวิจัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งอาจเป็นข้อเสนอแนะและปัจจัยที่ควรคำนึงถึงในงานวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นที่ 4 ความหลากหลายของตัวแบบ

ตัวแบบที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากการสังเกต ในการเลือกใช้ตัวแบบนั้นรูปแบบของการนำเสนอตัวแบบขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพฤติกรรมและการนำไปใช้ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553) ความหลากหลายของตัวแบบ รูปแบบของตัวแบบที่แตกต่างกันทั้งรูปแบบที่เป็นคำพูด ภาพ วีดิทัศน์ หรือการกระทำ จากตัวแบบที่มีชีวิต รูปแบบที่แตกต่างหลากหลายเหล่านี้ ไม่ได้แสดงถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้หรือการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เรียนรู้จากตัวแบบเหล่านั้นเสมอไป บางรูปแบบสามารถมีประสิทธิภาพมากกว่า รูปแบบอื่น หากสามารถดึงความสนใจหรือความใส่ใจจากผู้สังเกตได้มากกว่า (Bandura, 1971) ในงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ตัวแบบที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ข่าว บทความ วีดิทัศน์ข่าว การ์ตูนภาพ วีดิทัศน์การ์ตูน ซึ่งตัวแบบเหล่านี้อาจดึงดูดความสนใจของผู้เรียนในกลุ่มทดลองได้ไม่มากพอที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม จึงส่งผลให้กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้การสังเกตมีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมไม่แตกต่างกันในทั้งสามระยะการทดลอง

จากผลการวิจัยในกลุ่มทดลองค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมเอื้อสังคมไม่แตกต่างกันทั้งในระยะก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล โดยอาจมีสาเหตุมาจาก 4 ปัจจัยได้แก่ ประสิทธิภาพของตัวแบบ ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ระยะเวลาที่ใช้ และความหลากหลายของตัวแบบ ซึ่งเป็นข้อควรพิจารณาและคำนึงถึงในการนำกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม หรือนำไปใช้ในงานวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้และในการทำวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์และให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาวิจัยพบว่าโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำให้พฤติกรรมเอื้อสังคมของเด็กมีความคงที่เป็นอย่างน้อย ซึ่งอาจมีปัจจัยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในการอธิบายผลการทดลอง ผู้ที่สนใจศึกษาสามารถนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลในการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการศึกษาครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาพฤติกรรมเอื้อสังคมที่มีความหลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมในแต่ละพฤติกรรมที่นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ได้
2. ควรเลือกใช้แบบวัดพฤติกรรมเอื้อสังคม ให้เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับคำจำกัดความและลักษณะของพฤติกรรมเอื้อสังคมที่ใช้ในแต่ละงานวิจัย
3. ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตในนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของกระบวนการในแต่ละช่วงอายุ
4. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตจากตัวแบบสัญลักษณ์และตัวแบบมีชีวิต เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของตัวแบบแต่ละประเภท
5. ศึกษาการส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมกับตัวแปรอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น การส่งเสริมพฤติกรรมเอื้อสังคมเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวในเด็ก เป็นการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น
6. ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต และการใช้ตัวแบบ โดยมีการจัดลำดับและค่อยๆ เพิ่มความเข้มข้นของการนำเสนอตัวแบบ เพื่อศึกษาผลของลำดับการนำเสนอตัวแบบว่าส่งผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมหรือไม่อย่างไร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรุณา ศรีแสน. (2546). *ผลของการใช้หนังสือการ์ตูนตัวแบบต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ประภาพร มั่นเจริญ. (2544). *ผลของการใช้กิจกรรมพัฒนาความรู้สึกละแวกและการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ที่มีต่อพฤติกรรมเอื้อเพื่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ปวีร์ กาญจนภี. (2552). การพัฒนาความมีน้ำใจของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพิบูลอุปถัมภ์ โดยใช้การเรียนรู้จากตัวแบบมีชีวิตและตัวแบบสัญลักษณ์. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*. 5(2), 96-109.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116. ตอนที่ 74ก, 1-23.
- รัตนภรณ์ ผลชา. (2544). *ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัยในการเรียนโดยใช้ตัวแบบบุคคลจริงให้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกุกระดังงาวิทยา อำเภอกุกระดังงา จังหวัดเลย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

วิภาวี วงศ์อินทร์. (2546). *ผลของการใช้ตัวแบบบุคคลจริงและเบี่ยงเบนการต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพังทวยพัฒนศึกษา จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2553). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต บูรณาการการเรียนการสอน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2554). *จิตวิทยาการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. Morristown (pp. 10): NJ: General Learning Press.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory of mass communication. *Media Psychology*, 265–299.

Bar-Tal, D. (1976). *Prosocial behavior: Theory and research*. New York: Halsted Press.

Bierhoff, H. W. (2002). *Prosocial behavior*. Hove, UK: Psychology Press.

Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 31-44.

Dovidio, J. F., et al. (2006). *The social psychology of prosocial behavior*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Eisenberg, N., Zhou, Q., & Koller, S. (2001). Brazilian adolescents' prosocial moral judgment and behavior: Relations to sympathy, perspective taking, gender-role orientation, and demographic characteristics. *Child development*, 72(2), 518-534.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinard, T. L. (2006). Prosocial development. In W. Damon, R.M. Lerner (Series Eds.), & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (6th ed., Vol. 3, pp. 646–718). New York, NY: Wiley.

Groenendijk, T., Janssen, T., Rijlaarsdam, G., & van den Bergh, H. (2013). Learning to be creative. The effects of observational learning on students' design products and processes. *Learning and Instruction*, 28, 35-47

Johnson, D. R. (2012). Transportation into a story increases empathy, prosocial behavior, and perceptual bias toward fearful expressions. *Personality and*

Individual Differences, 52, 150-155.

Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach.

Moral development and behavior: Theory, research, and social issues, 31-53.

McMahon, S. D., Wernsman, J., & Parnes, A. L. (2006). Understanding prosocial behavior: The impact of empathy and gender among African American adolescents. *Journal of Adolescent Health, 39*, 135-137.

Padilla-Walker, L. M., Coyne, S. M., Fraser, A. M., & Stockdale, L. A. (2013). Is Disney the nicest place on earth? A content analysis of prosocial behavior in animated Disney films. You have full text access to this content. *Journal of Communication, 63*(2), 393-412

Williamson, R. A., Donohue, M. R., & Tully, E. C. (2013). Learning how to help others: Two-year-olds' social learning of a prosocial act. *Journal of experimental child psychology, 114*(4), 543-550.

.